

"משבר פלוג" והדרך ליישובו

מאת ד"ר חנן שי

מבט מבס"א, מס' 1,612, 22 ביוני 2020

תקציר: למרות ש"משבר פלוג" טומן בחובו זרעים למלחמת אזרחים, הכרה בטעויות ההיסטוריות שהולידו משבר זה, נטילת אחריות, והתחייבות לתקן עשויות להביא לכך שזו תהא שעתו היפה של העם האמריקני ואירוע מכונן בתולדות הדמוקרטיה.

מצב השחורים בארה"ב הוא פצצה חברתית המאיימת על הדמוקרטיה האמריקנית ועל שלום העולם. אם התגובה על השחתת פסלים וזריעת הרס וחורבן היא סגירת משטרות, סימן שהליברליזם האירופי האוטופי חוזר ומרים ראש וצפוי שהימין הפשיסטי לא יפגר אחריו.

כבעבר, כוונותיו של הליברליזם האוטופי ב"משבר פלוג" הן טובות, אולם כתמיד הבעיה היא בדרך יישומו, שבדומה לזו של הימין הקיצוני אף היא פשיסטית: הרס הישן והחלפתו בעולם "חדש" המבוסס על ערכים אוטופיים וכפייתם הכוחנית, בהכשר של מנהיגים רוחניים כסארטר שקבע ש"הרג הוא הכרחי" למימוש מהפכה.

את שורשי העוול המתמשך לקהילת השחורים יש לחפש בליברליזם האמריקני השמרני, שאת ערכיו ינקו אבות המהפכה האמריקנית מליברליזם החרות והצדק התנ"כי, אך לא תמיד נשארו נאמנים לרוחו.

מרד המושבות האמריקניות באנגליה נגזר מערך החרות ומהאטוס התנ"כי של יציאת בני ישראל ממצרים. על הפעמון שהזמין את אזרחי פילדלפיה לטכס הכרזת העצמאות חקוק "וקראתם דרור בארץ, לכל ישביה". חרף זאת, שחרור השחורים מעבדותם נעשה כמאה שנה מאוחר יותר ובמלחמת אזרחים עקובה מדם. למשחררים אף לא הוענקו פיצויים להתחלת חייהם כבני חורין ברוח "וכי-תשלקנו חפשי, מעמך--לא תשלקנו, ריקם". אם הם לא פוצו בכוונה, כנגזר מדין עבד זר שאין חובה לפצותו, ייתכן שמתפיסת העבדים המשחררים כזרים צמחה אפלייתם ארוכת השנים של השחורים.

גם ערך הצדק לא יושם בארה"ב ברוח הליברליזם המקורי. במקור הייתה משמעות הצדק הכלכלי פיצוי החלש על נזקים הנובעים מחולשותיו באמצעות מס שנגבה מרווחים שגרף החזק כתוצאה מעוצמתו ויתרונותיו. בהשפעת רעיון "היד הנעלמה" של אדם סמית הומר ערך הצדק התנ"כי המקורי בארה"ב בערך ה"הגינות" שמשמעו קפיטליזם ללא רגולציה חיצונית, קרי "מצב טבע" כלכלי אכזרי. ייתכן וההתנגדות לרגולציה חיצונית נובעת מרעיון הגזרה המוקדמת הקלוניסטי לפיו גורל האדם נגזר

מראש; לפיכך אדם שמצליח כלכלית הוא אדם שהאל אוהבו ואילו אדם עני הוא לא רק חוטא אלא שתמיכה בו היא חטא.

בגלל הסטייה מרוחם המקורית של ערכי החרות והצדק החלו השחורים המשוחררים את צעידתם לעצמאות "ברגל שמאל": ללא הון התחלתי לבניית עצמאות כלכלית מחד גיסא, וללא לגיטימציה לקבלת תמיכה כלכלית מאידך גיסא, כשבמצחם טבוע אות קין של מי שהאל אינו אוהבו ואולי אף של זרים.

התוצאה הייתה תקיעתה של הקהילה השחורה במעגל סגור של עוני, בערות, פשע, שתיה, סמים, חולי, כליאה, הרס התא המשפחתי, שנאה וייאוש. מעטים מדי נחלצו ממעגל זה ויעיד על כך שיעורם הגבוה של הגברים השחורים הכלואים בארה"ב - למעלה מ-40%, פי שמונה משיעורם מכלל הגברים באוכלוסייה. מצוקה זו לא הוקלה במהלך כהונתו של הנשיא אובמה.

את מעגל הקסמים שהוליד את "משבר פלואיד" ומשברים דומים בעבר יש לשבור - לא באמצעות פרוק המשטרה והפשטתה מאמצעיה, מעשה המזכיר אדם העוקר את שינוי בתגובה לנשיכת לשוננו, ואף לא על-ידי פשיזם של הרס מונומנטים ורכוש המזמין פשיזם ימני קיצוני נגדי, אלא לאור ערך מכונן נוסף מהליברליזם המקורי: קונסטרוקטיביזם. משמעותו היא חובת האדם לשכלל ולהשתכלל באמצעות בקרה עצמית מתמדת של פעולותיו, זיהוי טעויות, הודאה בכישלונות, נטילת אחריות על טעויות, תיקון, מניעת חזרתן והימנעות מהסתרתן.

את הצלחתו העצומה חב הקפיטליזם האמריקני במידה רבה להון ההתחלתי העצום שנצבר חנים אין כסף מהעסקתם של מיליוני עבדים בלא לשלם להם על עבודתם. הממשל האמריקני לדורותיו נושא לפיכך באחריות למצבם הטרגי של השחורים וכנגזר מערך הקונסטרוקטיביזם מוטלת עליו חובה מוסרית להעניק לצאצאי העבדים את הפיצויים שנמנעו מאבותיהם.

אין המדובר במתנה, בצדקה, או בנדבה אלא בהשקעה כלכלית לאומית חשובה בתשתית חיי השחורים שאף תשתלם מאד לכל האמריקנים. אפשר לדוגמה לבצעה בשלושה צירים: מענק לרכישת ביטוח בריאות לשם שיקום בריאותם הרופפת של אנשי הקהילה השחורה; מענק לרכישת השכלה גבוהה לשם הגדלת שילובם של השחורים בכל תחומי החברה, המשק והכלכלה; ומענק משפחה לעידוד הקמת תאים משפחתיים יציבים והחזרת סמכות הורית, בעיקר של אב, שחסרה מאוד בקהילה זו.

את המענקים שיועמדו לרשות כל אזרח שחור נזקק שיבקשם יש לפרוס על מספר עשורים כהלוואות עומדות לכל החיים. ייתכן ותיקון העוול הגדול לכשעצמו, בשילוב הידיעה שפשיעה תגרום לעצירת המענקים, יביא להפחתתה ולשינוי מדיניות ההתמודדות המשטרית עמה, בעוד התמיכה הפוליטית הרחבה הצפויה ל"ניו דיל" עם קהילת השחורים עשויה להיות שעה מאחדת גדולה של העם האמריקני הנקרע כיום בין הליברליזם השמרני המסורתי של הרפובליקנים והליברליזם האירופי הפרוגרסיבי שערכיו הופכיים (הדמוקרטים).

תיקון עוול היסטורי גדול זה על-ידי הכרה באמת, נטילת אחריות, ועשיית צדק עשוי להיות אירוע מכונן בתולדות הדמוקרטיה ומופת לאנושות כולה.

* ד"ר חנן שי הוא מרצה לחשיבה אסטרטגית מדינית וצבאית בחוג למדעי המדינה באוניברסיטת בר-אילן.